

Başlık/ Title: İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi

Yazar/ Author

Menderes KURT

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-9513-3417>

Bu makaleye atf için: Menderes Kurt, "İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi," *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 4 (2018): 1-26.

To cite this article: Menderes Kurt, "Religious Jewish Terrorism in Israel," *Bulletin of Palestine Studies*, no. 4 (2018): 1-26.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 10.11.2018

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 30.12.2018

Yayın Tarihi / Date Published: 31.12.2018

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi

BPS- Bulletin of Palestine Studies

Tarandığı Uluslararası İndexler/ Abstracting & Indexing

INDEX COPERNICUS | SCIENTIFIC INDEXING | CEEOL | DRJI | İSAM

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi

Öz: Genel olarak dini terörizm denildiğinde ilk akla gelen "İslami" terörizm olmaktadır. İslam ile özdeşleşmiş gibi gösterilen bu olgunun tikel olmadığını, başka dini toplulukların da dini söylemler üzerinden terörizme başvurduğu ve yine dini söylem üzerinden terör eylemlerini meşrulaştırdığı görülmektedir. Bunun en iyi örneklerinden bir tanesi ise Yahudi Dini Terörizmidir. Yahudi Dini Terörü, özellikle 1977'den itibaren İsrail'de sağın iktidarı ile güç kazanmıştır. Yahudi Dini Terörü, teritoryal bir hakimiyet yani Eretz İsrail üzerinde tam hak iddiasından güç alan, Yahudi olmayanlara karşı, özellikle de Araplara sert bir tutum takınan, Araplara karşı her türlü şiddet eylemini meşru olarak gören ve Yahudi dini yasası olan Halakha'ya atıfla terör eylemlerini meşrulaştıran, Mesianizm ve Yahudi kurtuluşunu hedefleyen bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede uzun bir süre Filistinlilere karşı terör eylemleri gerçekleştirilmiş ve çeşitli örgütler kurulmuştur. Fakat literatürde bu örgütler ve eylemleri hakkında fazla bir bilgi bulunamamaktadır; var olanlar ya devletin kuruluşunda etkili olan terör örgütlerinin ya da diğer dini terörizm hareketlerinin gölgesinde kalmaktadır. Bu nedenle bu çalışma, İsrail'de dini terörizmin kökenleri, doktrini, meşruiyet söylemleri, etkinliği, adam devşirme yöntemleri gibi sorunsalları ele almaktadır. Bu sorunsalları Yahudi Dini Terörizminin zirve yaptığı el-Halil saldırısı ve Rabin suikastını gerçekleştiren "teröristler" üzerinden değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yahudi, Dini Terörizm, Yerleşimciler, Filistinliler.

Religious Jewish Terrorism in Israel

Abstract: When religious terrorism is in question, the first thing that comes to mind is "Islamic" terrorism. It is seen that this phenomenon, which is identified with Islam, is not specific to it but other religious communities also use and legitimize terrorist acts through religious discourse. One of the best examples of this is Religious Jewish Terrorism. Religious Jewish Terrorism, relatively similar to the thought of Islamic radical terrorist organizations, has been strengthened by the power of the right in Israel since 1977. Religious Jewish Terrorism, legitimizing the right to terrorism by referring to the Jewish religious law, Halakha, regards all kinds of acts of violence against Arabs as legitimate and it has a structure that aims at Mesianism and Jewish liberation. Within this framework, terrorist organizations against Palestinians have been carried out for a long time and various organizations have been established. However, there is not much information about these organizations and their actions in the literature. Religious Jewish Terrorism is either overshadowed by terrorist organizations that are effective in the establishment of the state or other religious terrorism movements. Therefore, this study deals with the problems such as the origins of religious terrorism, doctrine, legitimacy discourse,

*Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü, Ortadoğu Çalışmaları Doktora Öğrencisi, kurtmndrs@gmail.com

effectiveness, and man recruiting methods in Israel. Finally, it analyses Al-Halil attack and the assassination of Rabin, which constituted the peak of Religious Jewish Terrorism.

Keywords: Jewish, Religious Terrorism, Settlers, Palestinians.

Giriş

Bu çalışmanın amacı, 1967 Altı Gün Savaşıyla güç kazanan aşırı dindar (ultra-Ortodoks) Yahudilerin 1970-1996 yılları arasında İsrail'de Filistinlilere karşı uyguladıkları din "kaynaklı" terörizmi ele almaktır. Genel olarak dini terörizm denildiğinde batı kaynaklı yapılan olumsuz propaganda sebebiyle ilk akla gelen "İslâmi" terörizm olmaktadır. İslam ile bilinçli bir şekilde özdeşleştirilen bu olgunun tikel olmadığı, -aşırı radikal- pek çok dini cemaat/topluluğun dini söylemler üzerinden terörizme başvurduğu ve yine dini söylem üzerinden yaptıkları terör eylemlerini meşrulaştırdıklarına şahit olunmaktadır. Nitekim Bruce Hoffman, *Inside Terrorism* isimli çalışmasında dini terörizmin sadece İran, Ortadoğu, İslam veya el-Kaide ile sınırlı olmadığını, Hristiyanlık, Yahudilik ve Budizm'in hakim olduğu pek çok topluluğun aynı şekilde dini terörizme başvurduğu belirtmektedir. 1980'lerde Şii grupların Lübnan'daki saldırıları, İsrail'de 1994'te el-Halil saldırısı ve 1995'te İzhak Rabin suikastı, Aum Shinrikyo'nun Tokyo'daki kimyasal saldırısını örnek göstererek, "dini" terörizmin belli bir grup ve kimlikle sınırlı olmadığını söyler. Ayrıca din ve terörizm arasındaki bağlantının yeni olmadığına, Zealot, Haşhaşiler benzeri "ölçsüz partizan" "fanatik hayran" grupların "kutsal savaşlarına"¹ atıf yaparak, Hindu, Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlar arasında bu olgunun asırlardır var olduğuna işaret eder.² İster yabancı düşmanlığı, ister radikalizm veya fundamentalizm olarak tanımlansın, bazı kesimlerin dini yorumlayış şekilleri ve algılayış biçimleri -hiçbir din ayrımı olmaksızın-, şiddete yol açmakta ve bu şiddet eylemlerini -terör- dini argümanlar ile meşrulaştırmaktadır.

Dönemin mevcut şartları dolayısıyla "İslâm" topraklarından çıkan ve İslâmi yorumlardan güç alan terörizm vakalarına daha fazla tanık olunmaktadır. Fakat "İslâmi" terörizme odaklanmak -daha fazla ön planda olması hasebiyle- bizi diğer dini terörizm vakalarından veya örgütlerinden uzaklaştırmaktadır. Nitekim bu makalede konu edinilen "Yahudi Dini Terörizmi" "İslami" terörizmle büyük benzerlikleri olmasına -dini, Mesihçi ve fundamentalist bir kaynaktan beslenmesi- ve uzun yıllar terör elemleri gerçekleştirmesine rağmen dünyada ve özellikle

¹"Kutsal savaş" kavramı D.C. Rapoport'a ait olup, direk olarak dini terörizmin meşrulaştırıcı sloganını/argümanını ifade etmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. David C. Rapoport, "Messianic Sanctions for Terror," *Comparative Politics* 20, no. 2 (Jan., 1988): 195-213.

² Bruce Hoffman, "Religion and Terrorism," *Inside Terrorism* (New York: Columbia University Press), 2006, 88.

Türkiye’de çok fazla bilgi bulunmamaktadır.³ Yine konuya dair bilinenlerin çoğunluğu önyargı ve kulaktan dolma bilgi düzeyindedir. İsrail’de terörizm hakkında bilinenlerin büyük çoğunluğu devletin kuruluşunda rol alan Irgun, Haganah, Stern ve Lehi gibi dini argümandan uzak ve “anti-kolonyal” terör dalgasına dahil edilen terör örgütlerine dairdir. Yahudi Dini Terörizminin ideolojisi, örgütsel yapısı, kimden ve hangi kaynaktan beslendiği, terör eylemleri ve İsrail siyaseti üzerindeki etkisi konu edinildiğinde ise eldeki veriler çoğunlukla yetersizdir. Bu çerçevede bu çalışma, İsrail’de Yahudi Dini Terörizmi oluşturan terör örgütleri, kökenleri, doktrinleri, ideolojik ve politik amaçları, meşruiyet söylemleri, eylemleri, öne çıkan figürleri, adam devşirme yöntemleri ve İsrail siyaseti üzerine etkileri gibi sorunsalları -tespit düzeyinde- cevaplamayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, bu sorunsallara verilen cevaplar çerçevesinde, Yahudi Dini Terörizm’in zirve yaptığı el-Halil saldırısı ve Rabin suikastı örneklemleri üzerinden konu anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Konu edinilen “Yahudi Dini Terörizm”in öncelikle “dini” kısmı aydınlatılmalıdır. Çünkü bu çalışma dini terörizmin sadece İslâm dini ile özdeş olmadığı pek çok dini cemaat/toplumun şiddet eylemlerini dini söylemler üzerinden meşrulaştırdığını iddia etmekte ve bu iddiayı Yahudi Dini Terörizm örneği üzerinden açıklamayı hedeflemektedir. “Dini/religious” terörizm tanımlaması özellikle 2000’li yıllardan itibaren önemli düzeyde günlük hayatta karşılaşılan bir vaka olmuştur. Özellikle el-Kaide, IŞİD gibi dini motivasyon ile hareket eden grupların dünya genelinde eylemleriyle ses getirmesi, bu –dini terörizm- betimlemeyi daha fazla gündeme getirmiştir.

Dini ön sıfatı ile terörizm arasındaki bağlantı kısaca şöyle açıklanabilir: dini söylemin/argümanların/metinlerin hem motivasyon hem ideoloji hem de terör örgütüne katılanlar için bir organizasyon yapısı ve eylemleri için meşruiyet sunmasıdır. Bu özellikler “dini terörizm” kapsamına alınan pek çok örgütte –farklı faktörler ve motivasyon kaynakları olmakla birlikte- ortaktır. Özellikle Hoffman ve

³ İsrail’de Dini Yahudi Terörizmi hakkında yetersiz bir literatür bulunmakla birlikte yapılan belli başlı çalışmalar şunlardır çoğunlukla İsraili araştırmacılar tarafından ideolojik arka planının tam olarak ortaya koyamamasına rağmen konuyu bütünsel ve açıklayıcı bir şekilde ele alan tek monografik çalışma; Ami Pedahzur & Arie Perliger, *Jewish Terrorism in Israel* (New York: Columbia University Press, 2011); yine Amir Pedahzur’un “The Four Wave: Comparison of Jewish and other manifestations of religious terrorism,” *Terrorism, Identity and Legitimacy*, ed. Jean E. Rosenfeld (London: Routledge, 2010); ideolojiden çok yapılan terör eylemlerine odaklanan Ahmed Khalifa, “Terrorism in Israel,” *Journal of Palestine Studies* 14, no. 1 (Autumn 1984); yine bu alanda önemli bir isim olan ve İsrail’de demokrasi ve terörizm, mesiyанизm ve terörizm gibi alanlara odaklanan Ehud Sprinzak, *Fundamentalism, Terrorism and Democracy: The Case of Gush Emunim Underground* (Washington: Wilson Center, 1986); “Extremism and Violence in Israel: The Crisis of Messianic Politics,” *The Annals of American Academy of Political and Social Science* 555, (Jan., 1988); Robert I. Friedman, “Inside the Jewish Terrorist Underground,” *Journal of Palestine Studies* 15, no. 2 (Winter 1986) gibi çalışmalar konuyla doğrudan ilgilidir. Bunun haricinde Bruce Hoffman’ın *Inside Terrorism*, Mark Juergensmeyer’in *Terror in the Mind of God*, Richard Jackson’un *Handbook of Critical Terrorism Studies* gibi terörizm ve dini terörizm üzerine yapılan genel çalışmalarda dolaylı olarak kendisine yer bulmaktadır.

Juergensmeyer'in "dini terörizm" tanımlaması bizim burada verdiğimiz tanımlamaya çok benzerdir ve çalışmanın "dini terörizm" tanımlamasının çerçevesini oluşturmaktadır. Hoffman dini terörizmin üç özelliği olduğunu belirtir: İlk olarak failler (terörist), şiddet eylemlerini haklı göstermek veya açıklamak için *dini* kutsal yazıları kullanırlar. İkinci olarak, dini terör örgütlerinde dini figürlerin liderlik rollerinin olması, son olarak ise apokaliptik yıkımların failler tarafından gerekli görülmesidir.⁴ Bu üç özelliğe Yahudi Dini Terörizm'inde gözlemlenmektedir. Nitekim Odhiambo'nun belirttiği üzere, monoteist dinler diğerini dışlama ve tarihten aldıkları bazı örnek veriler üzerinden kanlı şiddet uygulamaya yönelmektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da dini metinlerden ve tarihten bu tür örnekleri çıkarmanın kolay olduğunu, *tek tanrılı dinlerdeki tanrı bizim yanımızda, tanrının ismini yüceltmek* gibi söylemlerin terörizm için önemli bir destek sağladığını söyler. Elbette antik İsrail tarihinde terörizme dair veya şiddet eylemlerinin meşrulaştırılmasına dair örnekler bulmak daha kolaydır. Özellikle İbrani kutsal kitabında "bir savaşçı olarak Tanrı" halkına savaşlarda liderlik ediyor mantığı hâkimdir; Gideon, Samson ve Kral Davud'un tanrının liderlik ettiği ve yönlendirdiği savaşçılar olduğuna inanılmaktadır. Böylelikle geleneksel bir şekilde yabancılar ile savaşan tanrı metaforu ile meşruluk sağlanmıştır. Bu kozmik bir savaştır ve "tanrı" buyruğu olan vaat edilmiş toprakların ele geçirilmesi için uygulanan şiddeti meşrulaştırmaktadır.

Elbette "dini terörizmi" sadece bu özellikler ile sınırlandırılmaması gerekmektedir. Özellikle Yahudi Dini Terörizmi göz önüne alındığında, ideolojik, politik, ırksal, sosyo-ekonomik ve bireysel seviyede çeşitli sebepler de bulunmaktadır.⁵ Nitekim yine Odhiambo'nun dini terör tanımlamasına göre, dini terörü ikiye ayırabiliriz: Birincisi Joseph Kony liderliğindeki Lord Resistance Army (Tanrı'nın Direniş Ordusu-Uganda) gibi örgütlerin politik hedeflerini yani dini takipçilerinin eylemlerini meşrulaştırmak için dini söylemleri kullanan politik dini terörizmdir. İkincisi ise dünyalık hedeflerden çok ulaşılması imkânsız olan daha yüksek soyut kutsal hedef için çabalayan mesiyani (mesiyанизm, millenarian) dini

⁴ Hoffman, *Inside Terrorism*, 88-89; Juergensmeyer, bütün bu dini terör grupların/örgütleri iki ortak özelliğinin olduğuna atıf yapar, *şiddet içermesi ve dinden motive olmaları*, tabi uygulanan bu genel şiddetin kendisini dini yasalarla meşrulaştırdığını belirtir. O, Hoffman'ın apokaliptik özelliğini kozmik savaş (cosmic war) olarak tanımlıyor. bkz. Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence* (Berkeley: University of California Press, 2000), 5.

⁵ Elijah O. S. Odhiambo, "Religious Fundamentalism and Terrorism," *Journal of Global Peace and Conflict* 2, no.1, (June 2014), 188-190.

terörizmdir.⁶ İsrail'deki Yahudi Dini Terörü'nün bu iki özelliğe sahip olduğu iki özelliğin birbirine hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim yerleşimciler politik hedefleri için vaat edilmiş topraklar argümanını kutsal metinlerden kendi amaçları için devşirirken, dini kesim ise Büyük İsrail Krallığı'na ulaşmak için yerleşimcilerin yayılmacı amaçlarını ve şiddet eylemlerini dini metinlerle desteklemiştir. Her iki kesim de dini metinlerden elde ettikleri bilgileri terörü meşrulaştırmak için kullanmıştır.

İsrail'de Aşırı Sağın ve Terörizmin Yükselişi

İsrail sosyo-politik yaşamı 1967 ve 1973 savaşlarıyla kökten değişime uğramıştır. İsrail'de 1977 seçimlerine kadar dinden bağımsız ama dini kendi politik hedefleri için yorumlayan seküler kesim hâkim olmuş ve bu kesim İsrail'deki dini grupları da kendi görüşleri çerçevesinde yönlendirmiş ve baskılamıştır. Bu baskılama sonucu dini gruplar, seküler Siyonist kesimin beklentilerine göre hareket etmeye çalışmıştır. Fakat 1967 Altı Gün Savaşı ile bu durum ter yüz olmuş, güç kazanan dini gruplar politik beklentilerini dikte etme şansı yakalamıştır. Özellikle savaş sonucu kazanılan toprakların –Golan Tepeleri, Doğu Kudüs, Gazze, Sina Yarımadası- verdiği özgüven ile pek çok aşırı sağ kanat hareketi ortaya çıkmıştır. Aşırı sağ, 1967 zaferini "ilahi mucize" olarak değerlendirilmiş, bu duygunun genelleşmesi sonucu, dini söylemler seküler değerlere benzemeyi bırakarak, yeni bir toplum mühendisliği çerçevesinde devlete kutsal bir yapı kazandırmaya çalışmıştır.⁷ Nitekim bu dönemden itibaren işgal edilmiş topraklarda yerleşimler kurulmaya başlanmıştır. Kurulan yerleşimlerin meşruiyetleri kutsal metinlere dayandırılmıştır. Böylelikle bu yerleşimlere kutsal bir statü kazandırılmaya çalışılmıştır. İsrail'in işgal ettiği yeni topraklar, dini Siyonizm'i ve onun şiar edildiği "Büyük İsrail Krallığı" fikrini güçlendirmiştir.⁸ 1967'nin kazanımları çoğunlukla seküler Siyonistlere ait olan "sadece X devletinin sınırları içerisinde yaşama hakkı olan X halkına ait olan topraklar ve X devleti kendi sınırları içerisinde yaşayacak X millete ihtiyaç duyar" düşüncesini aşırı sağ kendi politik, dini, mitsel amaçları çerçevesinde dönüşüme uğratmış ve dini Siyonizm'in hizmetine sunmuştur.⁹ Fakat bu prensibi sağlamanın önünde büyük bir engel bulunmaktadır: Filistinliler.

Dini Siyonizm ve onu besleyen aşırı sağ, 1977 yılında İsrail siyasetini soldan sağa taşıyan Menahem Begin liderliğindeki Likud partisini iktidara taşımıştır. Bu, Dini Siyonistlere işgal edilen topraklardaki kazanımlarını devam ettirme şansı sunmuştur; "Filistinlilere kendi kaderlerini belirleme ve bağımsız bir devlet kurma hakkı verilemez" ilkesi şiar edinilmiş ve yönetime dikte edilmiştir. Bu temel politika çerçevesinde Dini Siyonistlerin desteklediği Begin'in politikası, Filistin halkının

⁶ Odhiambo, "Religious Fundamentalism," 192-194.

⁷ Abdullah şami, *Din Devleti İsrail* (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2002), 10-11.

⁸ Ürdün Nehri ve Akdeniz arasında kalan toprakların bütünü, bugünkü Filistin topraklarının hepsi dâhildir.

⁹ Shai Bermanın, Dephna Cannetti-Nisim, and Amir Pedahzur, "Religious Fundamentalism and extreme right-wing camp in Israel," *Patterns of Prejudice* 38, no. 2 (2004): 160-165.

politik haklarının kesinlikle tanınmamasını, 1967'den beri işgal edilen topraklarda sürekli olarak silahlı İsrail kuvvetlerinin bulundurulmasını, bölgeye Yahudilerin yerleştirilmesini ve yerlilerin sürülmesini öngörüyordu. Nitekim güvenlik politikasının savaş gerektirdiği tezi inandırıcılığını yitirmeye başlamış, onun yerine çoğunlukla "mistik-dinsel ve tarihsel" nedenler ön plana çıkmaya başlamıştır.¹⁰ İsrail sosyo-politik yaşamında meydana gelen böyle bir değişim beraberinde terör ve şiddeti getirmiştir. Dini Siyonizm'in amacına ulaşmasını hedefleyen kesimler tarafından dinsel, mitsel ve tarihsel -Büyük İsrail- sebepler ileri sürülerek, Filistinlilere yönelik şiddet eylemleri gerçekleştirilmiştir. Böylelikle İsrail'deki hahamlardan "Batı Şeria'daki halklarla -Filistinliler- savaş durumundayız, bu nedenle de oradaki insanları öldürme -politik, dini-mesiyani, tarihsel hedefler uğruna- hakkımız -tarihsel ve kutsal metinden alınan hakka dayanarak- olduğu" şeklinde söylemler çok sık duyulur olmaya başlanmıştır.¹¹ Neticede ortaya çıkan Yahudi Dini Terörizmi, döneme hakim olan aşırı dindar kesimin düşünsel yapısı çerçevesinde pek çok özellik taşımaktadır. Yahudi Dini Terörizminin tespit edilebilen belli başlı özellikleri şunlardır; İşgal edilen topraklardan Filistinlilerin çıkarılması ve onların değimi ile *Tapınak Dağı*'nda bulunan *Mescid-i Aksa*'nın yıkılarak yerine *Üçüncü Tapınağın* inşası ile beklenen Mesih'in geleceği ve İsrail Krallığı'nın kurulacağı miti dolayısıyla **Mesiyaniktir**. Kısacası beklenen Mesih'in gelişini hızlandırmak adına uygulanan terörizmdir. Aynı şekilde 1967 Savaşı'nda ele geçirilen toprakların yani *Eretz Israel*'in (Vaat edilmiş Topraklar) sadece Yahudilere ait olduğu ve sadece Yahudileri yaşayacağı bir toprak olduğu fikrinden hareket ettiği için **teritoryaldir**. İşgal edilmiş topraklarda kurulan yerleşimlerin korunması, İsrail-Arap, İsrail-Filistin barış görüşmelerinde topraktan geri çekilmeye engel olmayı hedefleyen yerleşimlere hizmet ettiği için **politik**dir. Bununla birlikte, Arapların/Filistinlilerin Yahudilere karşı uyguladığı teröre karşı, Yahudilerin Araplara karşı terör uygulamasını -Teröre Karşı Terör- savunduğu için çoğunlukla **anti-Arap**'tır. Bu çerçevede uygulanan terörizmi meşrulaştırmak için Yahudi Şeriati olan *halakha*'dan yararlandığı için **dinidir**.

¹⁰ Bkz. Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*, çev. Nuri Plümer (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007), 277-286.

¹¹ vurgular yazara ait; John Bunzl, *Barış Hareketleriyle Konuşmalar: Öteki İsrail* (İstanbul: Metis Yayınları, 1988), 13-14, 82; İsrail siyasetindeki tarihsel değişime dair ayrıntılı bilgi için bkz. Haydar Oruç, "Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail'in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm," *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 4, no. 1 (2017): 158-188.

Gush Emunim ve Yerleşimci Terörü

1967 savaşı ile birlikte Yahudiler tarafında kutsal kabul edilen Ağlama Duvarı, el-Halil Cami (Cave of the Patriarchs in Hebron) gibi pek çok yer “özgürleştirilmiş”tir. Bu yerlerin kurtarılması özellikle ultra-Ortodoks ve Dini Siyonizmi benimseyen kesimler tarafından “kurtuluşun/kefaretin başlangıcı veya şafağı”, “mesih’in gelişinin ve İsrail Krallığı”nın kurulacağına bir işaret olarak algılanmıştır. Bu Tevrat’ın vaat ettiği topraklarda halakha’ya göre bir yaşam anlamına gelmektedir.¹² Bu düşünce çerçevesinde işgal edilen toprakları ele geçirmek için 1967’den itibaren yoğun bir şekilde yerleşim kurma çabası başlamıştır. Fakat 1973 Yom Kippur Savaşı’nda alınan kısmi yenilgi, devleti pazarlık masasına itmeye başlamıştır. Savaş sonrası “toprağa (işgal edilmiş topraklar) karşı barış” çerçevesinde yapılan pazarlıklar Camp David barışı olarak tarihe geçmiştir.¹³İsrail’in işgal edilmiş topraklardan geri çekileceği, yerleşimleri yıkacağı korkusu ve 1967’den itibaren elde edilen kazanımların kaybedilmemesi için yeni bir mücadele başlamıştır. 1974’te kurulan Gush Emunim (İnanç Bloğu), bu mücadeleyi hem siyaset boyutunda hem de askeri -şiddet- boyutu ile temsil eden kurum olmuştur. 1974 yılında Batı Şeria’daki yerleşimciler tarafından kurulan hareket, “Torah’a Göre İsrail Halkı İçin İsrail Toprakları” sloganı ile yerleşimleri yöneten kurum olmuştur.¹⁴

Gush Emunim grubunun oluşturanların büyük çoğunluğu “Mafdal” a üye (Ulusal Dini Parti) Dini Siyonistlerden oluşmaktadır.¹⁵ Nitekim grup Mafdal’ın bir parçası olarak siyasete dâhil olmuştur. Gush, *Yishuv*larda (Yahudi yerleşimleri) öğrenim görmüş ve Mafdal partisine üye olan dindar gençler tarafında yeni bir yerleşim hareketi şeklinde ortaya çıkmıştır. Yeni oluşan hareket, Haham Haim Drukman ve Haham Tzvi Yehuda Kook tarafından yönlendirilmiştir. Gush Emunim’i ideolojik olarak besleyen kaynak ise ömrü boyunca ultra-Ortodoks kesim ile seküler Yahudiler arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışan -mesih’in gelişini hızlandırmak ve Yahudi halkının kurtuluşunu sağlamak için-, İsrail Devleti’nin kuruluşunu beklenen Mesih’in gelişinin ilk adımı olarak gören ve 1921-1935 yılları

¹² Ami Pedahzur, Arie Perliger, *Jewish Terrorism in Israel* (New York: Columbia University Press, 2011), 42-43.

¹³ Ali Balcı, “İsrail Sorunu: Ortadoğu’nun Gordion Düğümü,” *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2010), 117-118. Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (İstanbul: Kronik Yayınları, 2017), 311-376.

¹⁴Bkz. Ehud Spinzak, “Fundamentalism, Terrorism and Democracy: The Case of the Gush Emunim Underground,”²⁴:https://www.aclu.org/sites/default/files/field_document/ACLURM018956.pdf

¹⁵ Mafdal, 1967 sınırlarının İsrail kontrolünde olmasını, İsrail’in bir parçası olarak gördüğu Batı Şeria’da bir Filistin Devleti kurulmasına kesinlikle karşı çıkmaktadır. İsrail sınırlarının Tevrat’a dayanarak belirlendiği iddiasındadır. Dışarıdan Yahudi göcünü desteklemekte ve yerleşimcilerin güçlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Kudüs sadece Yahudilerin başkentidir, Kudüs’te yerleşimler genişletilmeli, Filistinli mülteciler İsrail sınırından çıkarılmalıdır. Daha fazla bilgi için bkz. *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu* ed. Ufuk Ulutaş ve diğerleri, (Ankara: SETA, Aralık 2012), 135-140.

arasında Filistin'de Aşkenazi Yahudilerinin hahamlığı görevini yapan Haham Abraham Kook'tur.¹⁶ Kook sayesinde Dini Siyonizm önemli bir ilerleme sağlamıştır. Özellikle kurduğu "Merkaz Heraf" adlı yeşivası Dini Siyonizm adına hareket eden pek çok mühim şahıs yetiştirmiştir. Nitekim Gush Emunim'i kuranlar bu yeşivadan mezun olmuştur. Açık bir şekilde "kurtarıcı mesih" çağının yakın olduğunu belirterek, seküler ve dindar kesimin birlikte çalışması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷ Nitekim Kook'un oğlu Haham Tvzi Yehuda Kook, babasının fikirlerini Gush Emunim'in hizmetine sunmuştur. Hali hazırda amacı işgal altındaki topraklarda mevcut Yahudi yerleşimlerini genişletmek ve var olanlarına yenilerini katmak olan Gush Emunim'e mesiyani bir vizyon katmıştır.¹⁸ Mistizmle ilişkili algılara dayalı, ideolojik inançlara göre siyaset üretme.¹⁹ Bu çerçevede grup, Batı Şeria'nın "Büyük İsrail Toprakları"nın bir parçası olduğunu vurgulayan Yahudi Şeriatı halakha hükümlerinin uygulanmasının ve dolayısıyla "bu toprakları kurtarıp, yabancı elinde bırakmamanın gerekliliği... ve tarihsel İsrail topraklarından, atalarının topraklarının bir bölümünden vazgeçmeyi öngören her türlü programa karşı çıktıklarını ve Batı Şeria'yı kesinlikle bırakmayacaklarını" belirtmişlerdir.²⁰ Bu topraklardan vazgeçmemek ileride, mesihin gelişi ile birlikte "geçmişte var olduğu farz edilen o 'saf ve dindar' toplumu yeniden ihya ve inşa" anlamına gelmekteydi.²¹ Bu da inanç ve Mesiyанизm ile yoğrulan hareketin, Rapoport'un belirttiği gibi önünde bulunan engelleri kaldırmak-Filistinliler- ve tanrıyı memnun etmek adına uyguladığı şiddeti, "kutsal terör" olarak adlandırması ve meşrulaştırmasına neden olmuştur. Mesiyani hareketler ve terör, dini aşırı sağ grupları ve terör, dini terör ve mesiyанизm arasındaki mantıksal ve psikolojik bağlantıyı inceleyen Rapoport, mesiyанизm geçmişte var olduğu varsayılan, sürekli çekişme koşullarının ortadan kalkacağı ve mükemmel bir uyumun deneyimleneceği bir altın çağ, asr-ı saadete çağı olduğunu belirtir. Bahsedilen

¹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Judith Winther, "Rabbi Avraham Yizhak HaCohen Kook: Between Exile and Messianic Redemption," *Nor-disk Judaistik* 9, no.2, (Finland-1988): 69-81.

¹⁷ Şami, *Din Devleti İsrail*, 89-92.

¹⁸ Mesiyанизm, Yahudilerin karizmatik bir kurtarıcı (Mesih) tarafından yabancı boyunduruğundan kurtarıp Filistin topraklarında dini ve siyasi bağımsızlık kazanmak suretiyle eski ihtişamlarına kavuşmalarına yönelik inanç ya da doktrini ifade eder. Daha fazla bilgi için bkz. Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017), 213-224.

¹⁹ Israel Shahak, Norton Mezvinsky, *İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015), 120-122.

²⁰ Şami, *Din Devleti İsrail*, 106-107, 111.

²¹ Shahak, Mezvinsky, *Yahudi Fundamentalizmi*, 9. İsrail'deki dini yerleşimler için daha fazla bilgi için bkz. Emily Bluma Watkins, *On the Border of Fire: Origins of the National Religious Settler Movement in Israel* 2010.

çağı sağlayacak olan ise Mesih'tir. Ona göre mesianizm bir toplum hayal etmektir, bu hayalin gerçekleşmesi için ise geçilmesi gereken bir eşik vardır. İnanan Yahudiler için bu tapınağın yeniden inşasıdır. Rapoport, Yahudilik örneğini incelediği kısımda, 1967 Savaşını mesianik düşüncenin güçlenmesi ve fundamentalist düşüncelerin yayılacak ortam bulmasında bir dönüm noktası olarak görür. Özellikle toprağa dönüş ve ele geçirme bağlamında önemlidir.²² Böylelikle Gush Emunim gibi toprağı tekrar ele geçirmek için Yahudi mesianizmi vazgeçilmez bir çıkış noktası olmuştur. Rapoport daha sonra mesianikler niye teröre başvururlar sorusu sormaktadır. Ona göre önlerinde var olan engelleri normal yollarla kaldırmamanın mümkün olmaması terörü doğurmaktadır. Yine "eğer Mesih inancı, 'sonu zorlamak' için bir mücadeleye katılmayı gerekliliği düşünülürse, Mesih isteği kendisinin ve amacının doğası gereği teröre yol açan bir faktör haline gelecektir."²³ Nitekim buna inanan Gush Emunim yeleri, Camp David sürecinin "kutsal topraklar"ın tekrar kaybı tehlikesini doğurması ve mesianik beklentileri geciktireceği düşüncesiyle, eldeki kazanımları korumak ve barışa engel olmak için şiddet/terör kullanımına başvurmuşlardır. 1980-1984 yılları arasında Gush Emunim'in bir kolu şeklinde terör faaliyetlerini yürüten Yahudi Yeraltı rgt (The Jewish Underground) yelerinin Mescid-i Aksa'yı bombalama planlarının ortaya çıkmasıyla, Yahudi yerleşimcilerin mesianizm ve terör bağlantısı ortaya çıkmıştır.

Yahudi Yeraltı rgt

Yahudi Yeraltı rgt, Gush Emunim'e bağlı bir örgüt olarak kurulmuş ve Mescid-i Aksa'ya saldırı planları ile bilinmektedir. yelerinin büyük çoğunluğu arkadaş, aile ve komşulardan (yerleşimciler) müteşekkil olan örgüt, küçük bir ağa sahiptir. Nitekim rgt iyi bir yapılanmadan uzaktır. Üyeler arasındaki zayıf ilişki, birbirlerinden bağımsız olarak faklı zamanlarda operasyonlar yapmalarına sebep olmuştur. Merkezi bir yönetim ve planlamaya nispeten vakıftırlar. Özellikle rgt üyelerinin günlük hayat ile olan ilişkilerinin sıkı bir şekilde devam etmesi, örgüte gevşek bir yapılanma kazandırmıştır. Buna rağmen grubun Menache Livni, Yehuda Etzion, Yeshu Ben Shushan ve Dab Be'er'den müteşekkil bir çekirdeği bulunmaktadır. Bu merkez çekirdeğe bağlı dört ayrı alt-grup daha bulunmaktadır ve bu grupların her biri farklı bölgelerde faaliyet göstermektedir. Grubun asıl amacı Mescid-i Aksa'yı yıkmak, Filistinlilere zarar vermek, Camp David barışına engel olmak ve yerleşimleri korumaktır.²⁴ örgütün asıl odağı işgal altındaki bölgelerdir. Onlara göre, "bu bölge bizimdir, Arap alanı veya toprağı yoktur, sadece Eretz Israel, atalarımızın edebi mirası, kutsal kitabın bütün sınırları ile İsrail yönetimindedir". Gush'un düşüncelerinden hareketle "dşmanına nefret (Arap) hastalıklı bir duygu değil, sağlıklı ve doğal bir fenomendir", "İsrail halkının dşmanından nefret etmesi doğal ulusal haktır" "Araplar bugünün Amaleklileridir" gibi aşırı Arap karşıtı

²² Kutsal Terör-Holy Terror; David C. Rapoport, "Messianic Sanctions for Terror," *Comparative Politics* 20, no. 2, (Jan., 1988): 195-196, 200.

²³ Rapoport, "Messianic Sanctions," 204.

²⁴ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 48.

duygulara sahiptirler.²⁵²⁶ Örgütün en büyük amacı ise şiddet uygulayarak Arapları bölgeden sürmektir. Bunun için ise Amaleklilere uygulana şiddetin aynen uygulanması gerekmektedir.

Grubu ilk kuranlardan Yshua Ben-Shusman ve D. Be'eri, Tapınak Dağı'nın, uzun süredir yabancıların elinde olduğunu ve bunun kurtuluşu ertelediğini düşünmekteydi. Onlara göre Tapınak Dağı ele geçirilmediği sürece Batı Şeria'daki yerleşimler beyhude bir çabadan ibarettir. Nitekim bağımsız Filistin Devleti'nin ortaya çıkacağı korkusunu yayan Mısır-İsrail barış görüşmeleri, üzerine düşündükleri ve çabaladıkları kurtuluşu engelleyecek bir fenomen olarak algılanmıştır. Bu nedenle İsrail-Mısır barışına engel olmak için harekete geçmişlerdir. Onlara göre Tapınak Dağı'nı ele geçirmek İsrail halkının ruhsal olarak dönüşeceğini - ki bu Müslümanlar ile olan çatışmayı daha fazla derinleştirme tehlikesi barındırıyor - ummaktaydılar. Gruba daha sonra tabur komutanı ve sabotaj malzemelerinde uzman olan M. Livni katılmıştır. Daha sonra fikirlerini Ofra yerleşimcisi Yehuda Etzion'a sunmuşlardır. Etzion, entelektüel ve dini anlamda Shabtai Ben-Dov'dan etkilenmiş ve İsrail Devleti'nin söz verilmiş İsrail Krallığı olmasının tek yolunun Mescid-i Aksa'nın ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşeceğine inanan biridir. Fakat Mescid-i Aksa'ya yönelik bir saldırı için daha geniş bir ağ ihtiyacı sebebiyle örgüte daha fazla katılımcı alımı yapılmıştır. Gruba katılım ise dini kesimden gençleri kutsal metinlerle etkilemek şeklinde gerçekleştirilmiştir. Nitekim gruba katılan Yitzhak Ganiram polise verdiği ifadesinde Ben-Shusham'nun halakha bilgisiyle kendisini etkilediğini belirtirken; kendisine şu anki durumu anlatan bir kitap verdiğini, çoğunluğunu anlamadığını, çünkü *kabala*²⁷ açıklamaları ile dolu olduğunu söylemiştir. Tapınağın inşası ile olabilecekler hakkında konuşmuştur.²⁸ Fakat Mescid-i Aksa saldırısı ile olabilecekler hakkında grup arasında anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Grup üyeleri 1980-84 yılları arasında pek çok sefer Mescid-i Aksa'yı

²⁵Amalekliler, İsraililer Peygamber Yaşua liderliğinde Filistin topraklarına geldiklerinde bölgede yaşayan halktır. Amaleklerin büyük çoğunluğu şiddet sonucu bölgeden çıkarılmıştır. Metinsel olarak Amaleklere uygulanan şiddetin meşruiyeti vardır, çünkü tanrının emridir. Bkz. Paul Johnson, *Yahudi Tarihi* çev. Filiz Orman, (Pozitif Yayınları), 57.

²⁶ Ahmed Khalifa, "Terrorism in Israel," *Journal of Palestine Studies* 14, no. 1, (Autumn 1984): 154.

²⁷Kabala, Yahudi mistisizmini ifade eder. Çoğunlukla kutsal metinlere yönelik bazı bâtnî-mistik spekülasyonlarda bulunur. Ayrıca Yahudi tarihi boyunca süregelen sürgün durumunu hem siyasi-fiziki hem de metafizik-kozmik seviyede açıklama ve kurtuluş müjdecisi olarak Mesih beklentisini canlı tutma ihtiyacı, Kabala'nın merkezinde yer almaktadır. Bkz. Gürkan, *Yahudilik*, 225-226.

²⁸ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 49-50.

patlatma planları yapmış, fakat bu eylemin Yahudilere vereceği zarar - MÜslümanlarla top yekûn savaş tehlikesi- ve İsrail gizli sevisi Shin-Bet'in takipleri eylemin yapılmasını engellemiştir. Bunun üzerine örgütten ayrılanlar olmuştur. Fakat örgütün diğer üyeleri odaklarını Filistinlilere çevirmiştir.

2 Mayıs 1980'de el-Halil Cami (Cave of the Patriarchs)'sinden dönen 6 yeşiva öğrencisinin el-Fetih tarafından öldürölmesi, örgütü Filistinlilere karşı teröre itmiştir.²⁹ Böylelikle Filistinli belediye başkanlarına saldırmaya karar vermişlerdir. İki yerleşimci Nablus'taki belediye başkanı Bassam Shaka, Ramallah belediye başkanı Karim Khalaf ve Bireh belediye başkanı İbrahim Tawil'in bombalı saldırı düzenlemiş fakat önemli başarı elde edilmemiştir. Saldırılar İsrail ordusu tarafından engellenmiş ve eylemciler yakalanmıştır. Eylemcilerden biri, yeşiva saldırısı sonrası bir şeyler yapılması gerektiğini düşündüğü için bu saldırıları yaptığını belirtmiştir.³⁰ Eylem için Gush Emunim hahamlarından cevaz alınmıştır. Böylelikle Araplara ders vermeye, Filistinlilere karşı bir denge oluşturmaya ve bu intikam saldırısı ile barışı engellemeye çalışmışlardır.³¹ Haziran 1983'te el-Halil'deki (Hebron) İslam Üniversitesi'ne otomatik silahla yapılan saldırıda 3 öğrenci öldürölümüş, 13 tanesi yaralanmıştır.³² 30 Aralık 1983'te şeyh el-Rashad Camisi'nin kapısına yerleştirilen bomba sonucu, cami görevlisi Süleyman el-Zid yaralanmıştır. Sonraki gece Ali Baka Camisi'nin kapısına aynı şey yapılmış ve buradaki görevli de yaralanmıştır. 1984 yılında eř zamanlı olarak Doğu Kudüs'te birçok Arap otobüsünü patlatmaya çalışırken Shin Bet tarafından örgüt üyeleri yakalanmış ve 1980-84 arası aktif olan örgüt dağılmıştır.³³ Burada da gözlemlendiği gibi örgütü motive eden pek çok olgu bulunmaktadır: Mesihin gelişi ve Yahudilerin kurtuluğu, tapınağın yeniden inşası, yerleşimleri koruma, barışa engel olma ve Arap karşıtlığı. Örgütün, karşıt grubu yok etme, tehdit ve tedirgin etmeye yönelik çabaları yerleşimlere yeni bir güç katmış ve sonraki örgütlere ilham olmuştur.³⁴

Rabbi Meir Kahane ve Kach Hareketi

Modern Yahudi Dini Terörü'nün en ciddi eylemleri New York doğumlu Rabbi Meir Kahane (1931-1990) tarafından organize edilmiştir. Düşüncelerini ve ilk terör örgütünü önce New York'ta oluşturmuş ve uygun zaman ortaya çıktığında ise İsrail'e taşımıştır. Kendisi ve edinmiş olduğu ideoloji İsrail'de önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle dini anlamda Yahudi ve Yahudi olmayan (gentile) arasında yaptığı

²⁹ Geleneksel dini metinlerin, özellikle Talmud ve Tevrat'ın okutulmasına odaklanan Yahudi okulları.

³⁰ Robert I. Friedman, "Inside the Jewish Terrorist Underground," *Journal of Palestine Studies* 15, no. 2, (Winter 1986): 196.

³¹ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 51.

³² Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 64-65.

³³ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 67. İsrail'de yerleşimci şiddeti için bkz. David Weisburd, *Jewish Settler Violence: Deviance as Social Reaction* (The Pennsylvania State University Press, 1989); David K. Shipler, "Anti-Arab Violence Sets off Debate in Israel," *The New York Times*, 1984.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ami Pedahzur, "The Silent Victory of the Israeli Settlers," *Current History*, December 2014: 2-8.

ayrım, İsrail'deki Filistin varlığına kazandırdığı anlam ve yarattığı terörizm ile dönemine damga vurmuştur. New York doğumlu Kahane, Araplardan nefret eden ve aynı zamanda Yahudi saldırganlığı ve savaşçı özelliğini ön plana çıkarmaya çalışan biridir. Kahane, üretken bir yazar, vaiz, konuşmacı, gazete yazarı, kendi politik partisinin kurucusudur. 1984'te Knesset'e milletvekili olarak seçilmiş, 1988'de ise ırkçı düşünceleri nedeniyle seçimlerden men edilmiştir.³⁵

Kahane hakkında pek çok şey söylenebilir; İrkçı, anti-Arap, Yahudi üstünlüğüne inanan bir kişidir, ama onu terör eylemlerine iten asıl faktör, 2000 yıllık Yahudi zayıflığına duyduğu nefrettir. Onun nefretinin kaynağı ise diasporadaki Yahudilerin zayıflığı sonucunda yaşanan Holokost faciasıdır. Kahane, bir Holokost'un daha önüne geçme ve yabancıların elinde olan kutsal toprakları kurtararak "tanrının adını yeniden yükseltmek" istemektedir. Bunun ise ancak yabancılar karşı Yahudi savaşçılığı göstermek ve intikam almakla mümkün olabileceğine inanmaktadır. Kahane fikirlerini ortaya koymak için pek çok eser kaleme almıştır.³⁶ Fakat bu çalışmada 1988'de seçimlere katılması yasaklandıktan sonra yazdığı ve bütün eserlerindeki fikirlerinin bir özetini sunduğu *The Ideology of Kach the Authentic Jewish Idea* isimli eserinden yararlanılmıştır. Kahane eserinin daha başlangıcında Yahudi zayıflığına eleştiri ile başlamaktadır. Kendisine İsrail sağının babası olan Ze'ev Jabotinsky'yi örnek almaktadır. Ona göre Jabotinsky devletin kurucuları tarafından hor görülmesine rağmen Holokost'u ön görmüştür. Fakat söylediklerinin dikkate alınmaması altı milyon Yahudi'nin hayatına mal olmuştur. Buradan hareketle eğer Yahudiler bir daha böyle bir vakanın yaşanmasını istemiyorlarsa kendisini, yani bir zamanlar Jabotinsky'nin olduğu gibi yeni ve tehlikeyi önceden gören *watchman of our times* (zamanımızın gözlemcisi/bekçisi), takip etmeleri gerekmektedir.³⁷ Ona göre Yahudilerin dostu yoktur ve uygun zaman oluştuğunda bir başka Holokost'un oluşmasının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.³⁸ Kahane, Yahudi kimliğinin dini manada korunması ve halakha yasalarına sıkı bir şekilde bağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle seküler kesimin Helenleşme ve

³⁵ Rabbi M. Kahane hakkında daha fazla bilgi için bkz. Robert I. Friedman, *The False Prophet: Rabbi Meir Kahane: From FBI Informant to Knesset Member* (London: Lawrence Hill Books, 1990).

³⁶ *Never Again: A Program for Survival; The Ideology of Kach the Authentic Jewish Idea; The Story of the Jewish Defence League; They Must Go; The Jewish Idea*,

³⁷ Rabbi Meir Kahane, *The Ideology of Kach the Authentic Jewish Idea* (CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012), 5.

³⁸ Kahane'nin Holokostadair düşünceleri için bkz. Kahane, *Never Again, A Program for Survival* (BN Press, 2009).

gentileleşmelerine eleştiri getirmektedir.³⁹ Asıl odak noktası ise Yahudilerin mitsel kurban imajını tersine çevirmektir. Kahane, takipçilerine Yahudilerin sürekli anti-semitizm ve kana susamış gentile, özellikle Araplar tarafından kuşatıldıklarına atfı yapmıştır. Kahane'nin *siyahî Yahudi* tanımlamasının reçetesi basittir; hiç kimsenin Yahudileri sevmeyeceği fikrinden hareketle, militan saldırganlık, kendini savunma hakkını kullanarak kendisine saygı duymalı ve başkalarının da saygı duymasını sağlamalıdır.⁴⁰ Kahane'nin kendini savunamayan, siyahi, kurban Yahudi imajına olan düşmanlığı, İsrail üzerine yapılan çalışmalarda 2000 yıllık *diaspora tarihinin hükümsüzleştirilmesi* olarak bilinmektedir. Gabriel Piterberg, İsrail'deki seküler kesimin diaspora tarihine saldırdığını -çünkü diaspora Yahudi zayıflığını ve acizliğin ifade etmektedir- ve geçmişte var olan güçlü Yahudi imajına sarıldığını belirtir.⁴¹ Kahane seküler kesimle aynı fikirde, eylemsel olarak diasporada ve İsrail'de güçlü Yahudi imajını sergilemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede ilk icraatı Yahudi Savunma Ligi'ni (Jewish Defense League, JDL) kurmak olmuştur.

JDL 1968 yılında Kahane tarafından New York'ta kurulmuştur. Örgüt ilk olarak Yahudileri Afro-Amerikalı ve Latin Amerikalılardan korumak amacıyla ve Never Again (Bir Daha Asla) sloganı ile kurulmuştur. Burada da görüldüğü üzere Kahane liderliğindeki JDL'nin amacı zayıf, savunmasız Yahudi imajını yenmek olmuştur. Örgüt sadece Yahudileri korumakla kalmayacaktır. Nitekim Catskill dağlarındaki kampında pek çok eylemciye nasıl silah ve zaman ayarlı bomba kullanacakları eğitimi aldirmiştir. Fakat örgüt daha sonra eylem sahasını genişletmiş ve Amerika'daki Sovyet ve Arap diplomatlara saldırı düzenlemeye başlamıştır.⁴² İlk eylemleri 29 Aralık 1969'da Yahudilerin İsrail'e göçünü engelleyen Sovyetleri protesto amaçlı "Am Yisrael Chai-People of Israel Live", "Let My People Go" sloganlarıyla üç grup aynı anda New York'daki Sovyet kültür binasına saldırmıştır. Kültür binasında patlamaya sebep olan Kahane ve altı eylemci yakalanmıştır. Yasa dışı aktivitelerinin ortaya çıkması Kahane'yi İsrail'e göçe zorlamıştır.⁴³ Kahane 1971'de İsrail'e göç etmiştir. Fakat kurduğu örgüt bir süre daha eylemlerine devam etmiştir. Nitekim 1972'de Münih Olimpiyatları'nda İsraili atletlerin öldürülmesi üzerine İsrail tarafından başlatılan karşı terör saldırılarına (Wrath of God) JDL eylemcilerinin de katıldığı iddia edilmektedir. 1972 Münih saldırısı sonrası Kahane ve arkadaşları Abraham Herszkowitz ve Joseph Schneider, Libya'nın Roma elçiliğine saldırma kararı almışlardır. Fakat eylem gerçekleştirilmeden Kahane ve arkadaşları tutuklanmıştır.⁴⁴

³⁹ Kahane, *The Ideolog of Kach*, 7, 10, 12.

⁴⁰ Hoffman, "Religion and Terrorism," 97-98.

⁴¹ Diaspora tahinin reddi konusunda daha fazla bilgi için bkz. Gabriel Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık*, çev. Aysun Babacan (İstanbul: İthaki Yayınları, 2015).

⁴² Khalifa, "Terrorism in Israel," 152.

⁴³ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 78-79.

⁴⁴ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 80; JDL ideolojisi ve hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kahane, *The Story of the Jewish Defence League* (BN Press, 2008).

Kahane İdeolojisi ve TNT

Kahane 1971'de İsrail'e göç ettiğinde bu sefer odak noktası Filistinlilerdi. Kahane 1972'de politik hedeflerini siyaset arenasına taşımak amacıyla Kach'ı kurmuştur. Ona göre İsrail Devleti'nin kuruluşu ve 1967 savaşında alınan başarı birer mucizeyi temsil etmektedir. Fakat devletin etrafı ve içerisi Araplar/Filistinlilerle doluyken, Yahudiler için tehlike ve varlık problemi devam etmektedir. Ona göre seküler hükümetin Araplarla barış masasına oturması veya gösterilerde (İntifada'yı kastetmekte) Araplara yumuşak davranması, ileride bir Filistin Devleti'ne ve pek çok Arap vilayetinde FKÖ bayraklarının minarelere asılmasına yol açması an meselesidir.⁴⁵ Özellikle Filistinlilerin Yahudilere karşı terör eylemlerinin Yahudilerin ölmesine neden olduğunu, Yahudi yaşamının sekteye uğratıldığını belirtmektedir. Ona göre bunun önüne geçilmesi gerekmektedir. Nitekim *"bizim devletimiz var, bununla gurur duymalıyız, devlet ne gümüş madalya ile ne de çek yaparak kazanılır, devlet kan ve fedakârlıkla kazanılır"* der.⁴⁶ Arap ve Filistin varlığını kabul etmemekle birlikte, *"işgal edilmiş topraklar"* gibi bir tanımlamayı kesinlikle kabul etmez. Bu topraklar ata toprakları ve bir gün Mesih'in gelişi ile kurtuluşun şafağında halakha yasalarına göre yaşayacakları bir mekândır. Bu topraklar Yahudilere aittir, Yahudilerin vatan edindikleri tek devletleri burasıdır. Arapların ise 22 ülkesi vardır. Araplar buralardaki kardeşleri, kız kardeşleri ve kuzenleri ile yaşayabilirler.⁴⁷ Yine ona göre *"ılımlı Arap"* yoktur, Arapların anladığı tek şey güçtür ve devlet Araplara aynı şekilde, yani terörle cevap vermelidir. Nitekim 1980'de açık bir şekilde hükümete *"Arapları öldür ve onları İsrail topraklarından sür"* fikriyle hareket edecek resmi bir *"Yahudi terör grubu"* oluşturulması çağrısında bulunmuştur. O, Arapları *"köpek"* ya da *"pire gibi çoğalanlar"* şeklinde tanımlayarak tamamen değersizleştirmeye çalışmıştır. Böylelikle Yahudiler için *"politik reçetelerini"* daha kabul edilebilir kılmayı hedeflemiştir.⁴⁸

Kahane'nin ideolojisini güçlendirmek ve Yahudi terörünü meşrulaştırmak için iki önemli dayanağı bulunmaktaydı. İlki Yahudi üstünlüğü ve gentileler ile olan farktır. Ona göre *"Yahudiler diğer insanlar gibi değildir, Yahudi halkı, tüm milletlerden farklı, ilahi, özel ve kutsal insanlardır"*.⁴⁹ Bununla bağlantılı olarak tanrı bu kutsal halka bu kutsal

⁴⁵ Kahane, *The Ideology of Kach*, 32.

⁴⁶ Kahane, *The Ideology of Kach*, 40.

⁴⁷ Kahane, *The Ideology of Kach*, 42, 63. Arapların İsrail'den ayrılmaları konusunda daha fazla bilgi için bkz. Kahane, *They Must Go* (CreateSpace Independent Press, 2012).

⁴⁸ Hoffman, "Religion and Terrorism," 99.

⁴⁹ Khalifa, "Terrorism in Israel," 155

toprakları bahşetmiştir. Bu nedenle 1967'de "özgürleştirilen" topraklar ilhak edilmeli ve yerleşimlere engel olunmamalı, gentilelerin burada yaşaması yalnız ve yalnız kutsal olan halka tam bir boyun eğme ile mümkün olmalıdır.⁵⁰ Ki burada Yahudi ve Yahudi olmayan arasındaki fark ve ilişki devreye girmektedir. Kahane'nin halakha yorumlarına göre, bir Yahudi'nin bir Yahudi olmayanı öldürmesinde hiçbir beis yoktur. Nitekim bu konuda uzman olan İsrail Shahak, Yahudi ve Yahudi olmayan arasındaki ilişkiden ortaya çıkan şiddetin fundamentalist Yahudiler tarafından nasıl görüldüğünü şöyle tanımlar: "Yahudiliğe göre, bir Yahudi'nin Yahudi olmayan kişileri katletmesinin cinayet değil ve suçsuz Arapların intikam hırısıyla öldürülmesi bir Yahudi "erdemidir".⁵¹ İkinci ise, Yahudi ve kutsal toprak arasındaki bağlantı ve bu bağlantıdan yarattığı teolojik intikamdır. Kahane'ye göre Yahudi halkının kutsal topraklardan çıkarılması, Yahudileri zayıflatmakla birlikte İsrail tanrısının itibarını da zayıflaştır. Çünkü tanrı ve İsrail halkı arasında var olan özel bağdan dolayı, Yahudilere zarar vermek doğrudan tanrıya zarar vermek manasına gelmektedir. Kahane için gentilelerin Yahudilere iki bin yıldır ve hali hazırda uyguladığı "zulme" karşılık vermek bir şekilde Tanrının itibarını yeniden saygın bir konuma yükseltmek manasına gelmektedir. Bunu yapmanın yolu ise gentilelerden Yahudilerin ve tanrının intikamını almaktır.⁵² Nitekim "Lord intikamın tanrısıdır", "Kötülüğün kanını döken kişi, bir kurban getirmiş olarak kabul edilir", "doğru olan intikamını gördüğü için sevinmek, ayakları kötülüğün kanında yıkamaktır", "Musa ölmeden önce Midyanlılara (midianites)⁵³ karşı intikam hasreti çekiyordu", "Araplar günümüzün Amaleklileridir" şeklindeki atıfları ile gentilelere karşı uygulanan şiddeti "teolojik intikam" aııklamaları ile meşrulaştırmaktadır.⁵⁴

Bu çerçevede Kahane, Araplar mermi ya da bebek yaparak, devleti tasfiye etme niyetinde iken sessizce oturmaya niyetinde olmadığını belirtir. Kahane isminin Arapların gözünde terör anlamına gelmesi için çabalar. Tapınak Dağı geri alınmalı ve Müslümanların buraya girişi yasaklanmalıdır. Ayrıca Tanrı'nın İsrail'e verdiği topraklar tekrar ve paylaşılmaz bir şekilde geri alınarak Yahudi kurtuluğu ve Mesih'in gelişi hızlandırılmalıdır.⁵⁵ Kahane, hükümet bunu yapmadığı için için başka bir şekilde halledilmesi gerektiğini düşünerek Teröre Karşı Terör (TNT) örgütünü kurmuştur.

⁵⁰ Khalifa, "Terrorism in Israel," 155.-156.

⁵¹ Shahak, Mezvinsky, *Yahudi Fundamentalizmi*, 98.

⁵² Kahane tarafından Yahudi ve Tanrının ismini yüceltmek, Mesih'in gelişini hızlandırmak, diasporayı ret, Yahudi ismini yüceltmek ve teolojik olarak intikamın yüceltilmesi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Adam Afterman, Gedaliah Afterman, "Meir Kahane and Contemporary Jewish Theology of Revenge," *An Interdisciplinary Journal* 98, no. 2 (2015): 197-217.

⁵³ Midyanlılar, Suriye'nin güneyi, Ürdün ve civarında yaşamıştır. Bir süre İsrail halkı üzerinde hakimiyet kurmuş, fakat daha sonra Tanrı'nın tarafından görevlendirilen Gideon, Yahudileri Midyanlıların boyunduruğundan kurtarmıştır. bkz. Johnson, *Yahudi Tarihi*, 64-65.

⁵⁴ Kahane, *The Ideology of Kach*, 47, 51.

⁵⁵ Kahane, *The Ideology of Kach*, 72.

İsrail polisininin 1974'te Araplara karşı misilleme yapmaya çalışan bir grup Yahudi eylemciyi yakalaması ile Kach hareketi ve onun terör eylemlerini gerçekleştiren TNT örgütü açığa çıkmıştır. Nitekim örgüt 1975'te kendisini Teröre Karşı Terör olarak isimlendirmiştir. Örgütün isminden de anlaşıldığı üzere, Arap terörüne karşı Yahudi terörü ile cevap vermeyi hedefledikleri ortadadır. Örgütün ilk eylemi Kudüs'te Araplara ait bir otobüsü yakmak olmuştur. Aynı yıl içerisinde doğu Kudüs'te bir camiye yakmaya çalışırken yakalanmışlardır. Yine 1975'te Müslüman ve Hristiyan ibadethanelerine bir düzine saldırı gerçekleştirmiştir.⁵⁶ Saldırı yöntemleri ise İsrail'de Karp Komisyonu tarafından hazırlanan bir raporda; cami saldırısı, suikast, çocuklar da dâhil normal halktan insanlar öldürme, dövme, yakma, işkence ve boğma, okul, kilise ve camilere bombalı saldırılar, araba yakma, elektrik sistemlerine zarar verme, kanalizasyon ve su sistemlerine çeşitli sabotajlar, petrol istasyonları ve marketlerin yakılmasıdır. Bu gibi saldırılar ile örgüt, Batı Şeri'yı Filistinliler açısından yaşanmaz hale getirmeye çalışmıştır.⁵⁷ Kahane belli bir süre bu örgütü doğrudan yönetmiştir. Kahane, 1980'de Wailing Wall isimli dini okulun çatısında 12 kilogram patlayıcı ele geçirilmesi sebebiyle 6 ay boyunca tutuklanmıştır. Kahane bu okulda, kendi hareketine dâhil olan öğrencilerini Mescid-i Aksa'yı patlatmaya hazırlamaktadır.⁵⁸ Üçüncü Tapınağı inşa etmek amacıyla Mescid-i Aksa'yı patlatma planı pek çok deneme yapılmasına rağmen uygulamaya sokulamamıştır.⁵⁹ Özellikle bu eylem planlandığı zaman eylemciler İsrail ordusu ve Shin Bet tarafından tutuklanmıştır. Ordu ve gizli servis bu örgütleri Mescid-i Aksa'yı patlatmak gibi İsrail Devleti'ne zarar verecek eylemlerden alıkoymak için sürekli takip altında tutmuştur. Fakat diğer eylemlere yönelik nadiren önlemler alınmıştır. Bu durum bazı araştırmacılarda Yahudi terör örgütlerinin İsrail hükümetleriyle (özellikle Likud) işbirliği yaptığı kanaatini doğurmuştur. Kach hareketinin siyasi ayağının Knesset'e kadar uzanması, bu örgütlerin eylem alanının genişletmiştir. Nitekim Pedahzur, İsrail hükümetinin Yahudi terörüne karşı tutarlı bir politika izlemediğini iddia etmektedir. Kahane'nin fikirlerini açıkça orta koymasına, örgütünün yaptığı eylemlerin bilinmesine rağmen,

⁵⁶ Khalifa, "Terrorism in Israel," 152-153.

⁵⁷ *The Karp Report. An Israeli Government inquiry into settler violence against Palestinians on the West Bank* (Washington, Institute for Palestine Studies, 1984).

⁵⁸ Khalifa, "Terrorism in Israel," 156.

⁵⁹ Hoffman, "Religion and Terrorism," 99.

hükümetlerin nispeten önlem aldığını, fakat eylemlerine fazla müdahale etmediğini belirtir.⁶⁰

TNT'ye katılanların büyük çoğunluğu göçmenlerden (Sovyet ve Kuzey Afrika kökenli Yahudiler) oluşmakla birlikte ana kadro, New York'ta Kahane ile bağlantı kuranlar ve JDL örgütünün elemanlarıdır. Örneğin, Andy Green, pek çok üye gibi kötü bir mahallede büyümüştür. New York'ta Kahane ile bağlantı kurmuş ve silah eğitimi almıştır. JDL'nin pek çok eylemine katılmıştır. 1975'te İsrail'e göç eden Ady, yüksek okul mezunudur. İsrail'de Ady, Kahane tarafından bu sefer zayıf Yahudi imajını yıkmaktan çok, yeni aksiyon bölgesi olan Batı Şeria'nın yani kutsal toprakların ele geçirilmesi gerekliliği üzerinden ikna edilmiştir. 1978'de TNT'ye katılan Ady, Doğu Kudüs'te üç Arap'ın yaralandığı bir Arap otobüsünü bombalarken yakalanmıştır. Birkaç ay sonra Arap Öğrenci Birliği'ni bombalarken tekrar yakalanmıştır.⁶¹ Yine aynı şekilde Levi Haza, Craig Leitner, Yahuda Richter, Matt Liebowitz ve Mike Guzovsky gibi örgüt elemanları JDL'nin New York kampında Kahane tarafından eğitilmiş ve silah kullanmasını öğrenmişlerdir. Hepsi 20'li yaşlarda İsrail'e göç etmiş ve yine hepsi JDL'nin aktivitelerini burada devam ettirmeyi hedeflemiştir. Richter ve Guzovsky, Kahane'nin etkisi ile orduya katılmış, daha sonra bir şekilde terör faaliyetlerine devam etmişlerdir. İsrail'e göç ettikten sonra el-Halil'e yerleşmişlerdir. 1983'te Araplara karşı ilk eylemlerini araba ve otobüslere ateş açarak gerçekleştirmişlerdir. 1984'te Arap otobüsüne yaptıkları saldırı sonucu 4 Filistinli ölmüş, 28 Filistinli yaralanmıştır. TNT Kudüs'te yaptığı eylemleri basın yolu ile duyurmuştur. Daha sonra eylem şiddetini artırmış, Ramallah'ta otomatik tüfekle yaptıkları bir saldırıda 6 kişiyi öldürmüşlerdir. Fakat grup 1984'te polis tarafından yakalanmıştır. TNT'den sonra kurulan Committee for the Safety of the Roads, 1987'de ilk intifada ile birlikte eylemlerini artırmıştır. Örgüt Batı Şeria ve Kudüs'te etkili olmuştur. İntifada'nın yarattığı etki radikalleşme ve örgüte katılımı kolaylaştırmıştır. 1988'de Kach grubunun ırkçı tutumdan dolayı seçimlere girişi engellenmiştir. Bunun üzerine Kach 27 Aralık 1988'de Yahudi Krallığı'nı ilan etmiştir. Bu hareket Kach ve Gush Emunim'i yakınlaştırmıştır. 1990'da iki grubun yakınlaşması pek çok terör olayını tetiklemiştir. Bu dönemde çoğunlukla *yalnız kurtlar* olarak adlandırılan örgüt üyelerinin bireysel olarak Filistinlilere karşı şiddet uyguladıkları eylem türleri ile karşılaşılmaktadır.⁶² Kahane 1990'da New York'ta Marriott Oteli'nde 26 yaşındaki Mısırlı El-Sayid Nosair tarafından öldürülmüştür. Kahane'nin ölümü harekette ayrılık yaratmıştır. Bazı kesimler seçimlere katılmayı savunurken örgütün partizan kesimi şiddet eylemlerine devam etmeyi savunmuştur. Nitekim Kahane'nin ölümünden sonra Mike Guzovsky, David Ben-Dor ve Kahane'nin oğlu Benyamin Ze'ev Kahane, Kach'tan ayrıldıklarını ilan etmiştir. Bu grup daha sonra Elnakam (İntikam Tanrısı/God of Vengeance)

⁶⁰ Ami Pedahzur, "Struggling with the Challenge of Right-Wing extremism and Terrorism within Democratic Boundaries: A Comparative Analysis," *Studies in Conflict & Terrorism* 24 (2001): 342, 352.

⁶¹ Friedman, "Jewish Terrorist," 193.

⁶² Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 94-95.

grubunu kurmuş ve Knesset seçimlerine Kahane Chai (Kahane Yaşıyor) ismi ile katılmışlardır. Kahane Chai sadece siyaset zemininde kalmamış, özellikle Kahne'nin yıl dönümlerinde Filistinlilere karşı terör eylemleri organize etmiştir. 1992'de Eski Kudüs'te gerçekleştirdikleri bombalı saldırı sonucu 1 Filistinli ölmüş ve pek çok yaralanma meydana gelmiştir.⁶³ Örgüt 1994'te ABD ve İsrail tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiş ve terör listesine alınmıştır.⁶⁴ 1994'te Batı Şeria'da yaptıkları bir saldırıda 20 Filistinliyi öldürmüşlerdir. Örgütün lideri Benyamin Kahane, 2000 yılında bir Filistinli tarafından öldürülmüştür. Kahane Chai 1990'lı ve 2000'li yıllarda Araplara karşı pek çok terör saldırısı gerçekleştirmiştir. Kahane'nin oğlunun ölmesi ile birlikte, terör saldırılarında azalma yaşanmış, fakat örgüt 2000'li yıllara kadar saldırılarını devam ettirmiştir.⁶⁵

Baruch Goldstein ve el-Halil Cami Saldırısı

Baruch Goldstein, 25 Şubat 1994 tarihinde Hz. İbrahim Cami'sinde⁶⁶ ibadet eden, aralarında çocukların da bulunduğu 29 kişiyi öldürmüş ve 120 kişiyi de yaralamıştır. Goldstein'in bu saldırısı, Yahudi Dini Terörizmi'nin en kanlı saldırısı olmuştur.⁶⁷ Goldstein'in el-Halil saldırısı uzmanlar tarafından pek anlaşılmış değildir. Çünkü bireysel bir vaka olması hasebiyle bir terör vakası mı yoksa bireysel bir kızgınlığın sonucu mu olduğu tam olarak birbirinden ayırt edilememektedir. Goldstein komisyonu, bu kişinin eylemini yalnız başına ve herhangi bir grupla bağlantısı olmadan yaptığını belirtmektedir. Özellikle onu böyle bir şiddet eylemine iten faktörün dini anlamda kabul edemediği/edemeyeceği, Oslo anlaşması ile Batı Şeria'yı Filistin Ulusal Otoritesi'nin devralmaya başlaması, yani "kutsal toprakların" bu anlaşma ile yavaş yavaş Araplara verilmesidir. Fakat olayın iç yüzüne bakıldığında Goldstein'i yalnız kurt olarak kabul edemeyiz. Goldstein, Kahane'ye yakın ve Kiryat Arba yerleşimcisi (terör olaylarının çoğunluğu bu merkezden yönetilmektedir) olması hasebiyle büyük oranda dini duygularının beslediği ve dini duygudaşlığının

⁶³ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 97.

⁶⁴ "Israel Bans Kach, Kahane Chai cititng them as Terrorist group," *Jewish Telegraphic Agency*, 14 March 1994.

⁶⁵ "Kach, Kahane Chai (Israel extremists)," *Council on Foreign Relations*, 20 March 2008; Kahane Chai'nin ABD'deki eylemleri ve daha sonraki gelişmelere dair bkz. Dean E. Murphy, "Terror Label No Hindrance to Anti-Arab Jewish Group," *The New York Times*, 19 Dec. 2000.

⁶⁶ Hz. İbrahim Cami veya Halilurrahman, Yahudilik ve İslâmi açıdan kutsal kabul edilen Hz. İbrahim, Hz. İshak ile torunları Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'un eşlerinin kabirlerinin bulunduğu bir mekândır.

⁶⁷ Shahak, *Mezvinzky, Yahudi Fundamentalizmi*, 192.

olduğu bir cemaate mensuptur.⁶⁸ Nitekim Juergensmeyer'in dediği gibi, "Terörizm bireysel bir aktivitedir. Ama arkasında cemaatsel bir destek bulunur".⁶⁹ Goldstein, camide insanları öldürdüğünde tek başına olsa da pek çok yerleşimcinin özellikle de Kıryat Arba'dakilerin duygu ve isteklerini yansıtmıştır. Bu saldırıyı yapması için geniş bir ağ, büyük oranda moral, hazırlık süreci, kültürel çevre ve grup desteği ve davranışları, bu davranışının dini anlamda meşrulaştırılması için haham onayı gerekmektedir.⁷⁰

Baruch Kappel Goldstein, 1959 New York doğumludur ve çocukluğundan itibaren Rabbi Meir Kahane'yi tanımaktadır. Brooklyn günlerinde ve yeşivaya başladığında derin bir şekilde Kahane'nin etkisinde kalmış ve JDL'ye katılmıştır. Doktor olarak Albert Einstein Üniversitesi'ni bitirdikten sonra Dini Siyonizm'in bir temsilcisi olarak Kıryat Arba yerleşimcisi olmuştur. Doktor olmanın yanında Kahane tarafından Kach Partisinin aday listesine katılması teklif edilmiştir. Fakat partinin seçimlere girmesi yasaklanınca, Araplara zarar verme fikrini gayri resmi olarak yürürlüğe koymaya başlamıştır. Daha sonra muhtemelen yine Kahane'nin etkisi ile ordu hekimi olarak görev yapmaya başlamıştır. Mesleğinin sorumluluklarına rağmen ordudayken Arapları ve diğer Yahudi olmayanları tedavi etmekten kaçınmıştır. Lübnan ve el-Halil bölge tugayında görev almıştır. Goldstein'in eylemi Kach veya Kahane Chai grupları ve yerleşimcilerinden büyük destek almıştır.⁷¹ Goldstein'in saldırı sırasında ölmesi üzerine Kahane grubu üyeleri tarafından bir bildiri yayınlanmıştır: "Kahane Chai üyeleri Baruch Goldstein'in yasını tutmaktadır, o bu sabah Hebron'da Tanrı'nın adını kutsayarak öldü".⁷² Yine mensubu olduğu Kıryat Arba yerleşimi hahamları, "Goldstein, yapmış olduğu şeyi tamamen Tanrı'nın rızasını kazanmak için yaptığından, erdemli bir insan sayılmalı", "O, Müslümanlar tarafından günden güne çalınan İsrail topraklarının çığlığını duymuş, O, bu toprakların çığlığını teskin etmek için bunu yapmıştır", şeklinde açıklamalar yapmışlardır.⁷³

Kahane'nin kutsal topraklara dair düşünceinin kendisi üzerinde büyük bir etkisi olduğu bilinmektedir. Nitekim Goldstein eylemini yaptığı gün aynı zamanda Yahudilerin Pirum bayramı idi. Bu bayram Yahudilerin Pers hükümünde yaşadığı zamanlarda Pers hükümdarı vezir Haman'ın zulmünden kurtuluşunun kutlandığı gündür. Goldstein bu eylemi ile bugünün Yahudilerinin kurtarıcısı olmak iddiasını ortaya koymuştur.⁷⁴ Çünkü Kahane'nin gündeme getirmiş olduğu "hakları olan toprakları işgal etmiş olan gentileleri şiddet kullanarak kovmak" fikri onda büyük etki yapmıştır. Fakat 1993'de başlayan barış görüşmeleri, bu sefer dikkatleri Batı şeria'ya yani tarihsel İsrail'in kالبine çevirmişti. Goldstein için Batı şeria (Judea ve Samaria)'nın kaderi, Kahane'nin kendisine aşladığı teolojik intikam, Mesih ve

⁶⁸ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 71.

⁶⁹ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God*, 10.

⁷⁰ Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God*, 10-11.

⁷¹ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 71.

⁷² Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 72.

⁷³ Shahak, Mezvinsky, *Yahudi Fundamentalizmi*, 198-199.

⁷⁴ Hoffman, "Religion and Terrorism," 100.

Yahudi kurtuluşu, kutsal topraklar ve Yahudi üstünlüğü gibi fikirlerin veya ayrıcalıkları/hayallerinin büyük çoğunluğu Oslo ile tehdit edilmekteydi. Özellikle FKÖ'nün resmi olarak tanınması, Goldstein açısından Yahudi varlığına yönelik büyük bir tehdittir. Nitekim yaşadığı bu tür krizler Goldstein'i el-Halil saldırısı ile Tanrı'nın Yahudilere verdiği toprakları nasıl olur da terk edersiniz dercesine, barış görüşmelerine engel olmak için bir terör eylemi gerçekleştirmeye itmiştir.⁷⁵ Goldstein'in bu eyleminin en görünür sonucu ise Yahudiler ve Müslümanlar tarafından üzerinde hak iddia edilen caminin üçte ikisinin sinagoga çevrilmesi ve ortak kullanıma açılmasıdır.

Rabin Suikastı ve Yigal Amir

4 Kasım 1995 İsrail Başbakanı İzhak Rabin'in 25 yaşındaki Üniversite öğrencisi Yigal Amir tarafından öldürülmesi, tarihin en çarpıcı suikastlarından biridir. Rabin suikastı hem politik, hem de dini anlamda İsrail'deki aşırı sağın neden teröre yöneldiğini gösteren iyi bir örnektir. Fakat Rabin suikastı ile bir Yahudi'nin hedef alınması yeni bir şeydir. Özellikle aşırı sağın seküler kesimi nasıl algıladığı ve bu algının Rabin suikastına yansması bakımından önemlidir. Öncelikle bu suikastın Oslo süreci ile yakın bir bağlantısı bulunmaktadır. Ölümünden iki yıl önce Rabin, Beyaz Saray'da Yaser Arafat ile bir araya gelerek, kısıtlı bir Filistin yönetimini onaylamak için ilk adımı atmıştır. 1993'te başlayan barış süreci yerleşimler başta olmak üzere 1967'den itibaren oluşan bütün düşünce, duygu ve hayalleri doğrudan yok etmekteydi.⁷⁶ Nitekim 1993'te Oslo sürecinin açıklanması ile birlikte İsrail'de pek çok kişi ve örgüt, süreci engellemek için çeşitli eylemler yapmıştır. Fakat İsrail'de özellikle hahamların yönlendirdiği kesime göre, barış sürecinin ve Yahudi ızdırabının asıl müsebbibi seküler hükümet ve onun başında bulunan Rabin'di. Haham Kook (baba) ve Kahane başta olmak üzere İsrail'de pek çok haham, İsrail Devleti'nde özellikle seküler Yahudilerin halakha yasalarına saygı duymamalarını ve devlet yönetiminde halakha'nın göz ardı edilmesini büyük bir problem olarak görmüştür. Nitekim Kahane birinci İntifada sürecinde seküler hükümetin eylemcilere yönelik tutumu eleştirmiş, halakha'nın emirlerine uzak olmaları hasebiyle Yahudilerin acı çekmesine neden olduklarını ve yakında Filistin bayraklarının dalgalanmasına sebep olacaklarını belirtmiştir.⁷⁷Nitekim bu düşünce

⁷⁵ Ehud Sprinzak, "Extremism and Violence in Israel: The Crisis of Messianic Politics," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 555, (Jan. 1988): 124-125.

⁷⁶ Dexter Filkins, "Shot in the Heart: When Yitzhak Rabin was killed, did the prospects for peace perish, too?," *The New Yorker*, 25 October, 2015.

⁷⁷ Kahane, *The Ideology of Kach*, 32-33.

Oslo sürecinde özellikle yerleşimlere yakın olan hahamların Rabin'in yargılanabileceği yönünde düşünmeye itmiştir. Sonuç olarak Rabin ve hükümeti, Yahudi yaşamına zarar verdikleri gerekçesiyle muhbirlik ile suçlanmışlardır. 1995'in ortalarında hahamlar *din rodef ve din moser*'in Rabin'e uygulanabileceği, yani Rabin'in ölümüne cevaz verilebileceğine hükmetmiştir. Çünkü "*Yahudi mülkiyetini -kutsal toprakları- gentileler için alan bir Yahudi'nin sonu ölümdür*".⁷⁸ Rabin'i bu çerçevede ele alan hahamlar ile aynı düşünceye sahip Yigal Amir, suikastı yapmak için meşru bir zemin elde etmiştir.

Yigal Amir 25 yaşında ve Bar-İlan Üniversitesi'nde hukuk öğrencisiydi. Amir, Yemen göçmeni Ortodoks bir Yahudi ailenin oğludur. Hayishuv Hakhadas Yeşivası'nda okumuş, sonra Kerem D'Yavne Yeşivası'na devam etmiştir. Ardından Golan tugayında piyade olarak askerliğini yapmıştır. Askerlikten sonra Bar-İlan Üniversitesi'nde hukuk okumaya başlamıştır. Dini eğitim almış ve özellikle Oslo karşıtı olan hahamlardan etkilenmiştir. Rabin'e karşı dini kesimin yaptığı pek çok eylemde ön sıralarda yer almıştır. En önemli aktivitesi öğrencilerle kutsal topraklara dahil olan Batı Şeria ve Gazze yerleşimlerine ziyaretler düzenlemek olmuştur. 1993'te kardeşi ile birlikte barışı engellemek için bir örgüt kurarak⁷⁹, silah, liderleri öldürmeye yönelik bilgi ve üye toplamaya başladılar. Amir'e katılanların çoğunluğu askerlikten ve yeşivadan arkadaşlarıdır. Kurdukları küçük örgütte Rabin'in arabasını havaya uçurma, yoluna bomba yerleştirme, anti-tank roketi ile arabasını vurma, Rabin'in evinin su yoluna kimyasal karıştırmaya, evinden çıkarken keskin nişancı ile vurmak gibi pek çok plan yapmışlardır. Diğer tarafta grup üyeleri Rabin'i vurmak için hahamlardan onay aramaya başlamışlardır. Nitekim *din rodef ve din moder* yasası Rabin'i öldürmek için onlara meşruiyet sağlamıştır. Bu çerçevede Amir 4 Kasım'da "İsraili insanları menfaatlerine aykırı hareket ettiren" Rabin'i Oslo sürecine dair konuşma yaptığı bir sırada yakından ateş ederek öldürmüştür. Eylemi yaptıktan sonra Amir, "*Tanrı'nın kendisini barışı durdurmak için görevlendirdiğini*" söylemiştir.⁸⁰ Yine mahkemede "*Ben din Rodef'e göre hareket ettim. Bu kişisel bir hareket*" demiştir.⁸¹ Fakat soruşturma sonucunda bireysel bir hareket olmadığı ortaya çıkmış, kendisi gibi diğer grup üyeleri de yargılanmış ve hapse gönderilmiştir.

Goldstein ve Amir'in eylemleri İsrail'de aşırı sağ ve seküler kesim arasında önemli tartışmalara sebep olmuştur. Fakat eylemlere yönelik çok sert eleştirilerin geldiğini söyleyemeyiz. Eylemleri gerçekleştirenler aşırı sağ tarafından şehit (Goldstein) ve kahraman (Amir) olarak anılmışlardır. Özellikle bu eylemler barış görüşmelerine büyük bir darbe vurmakla kalmamış, İsrail'de politik tutumun sağa doğru kaymasında önemli bir işlev görmüştür. ABD baskısı ile devam eden barış süreci Rabin'in vesile olduğu ve ulaşılması planlanan pek çok hedefi gerçekleştirmeden sürdürülmeye çalışılmıştır. Nitekim 1996 seçimlerinde Benyamin Netanyahu liderliğinde başa gelen Likud yönetimi barış konusunda pek istekli

⁷⁸ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 100.

⁷⁹ Pedahzur, "The Fourt Wave," 106.

⁸⁰ Sprinzak, "Sprinzak, "Extremism and Violence in Israel," 125.

⁸¹ Pedahzur, Perliger, *Jewish Terrorism*, 107.

davranmamıştır. Sonuç olarak el-Halil saldırısı ve Rabin suikastı gibi terör eylemlerinin barış sürecini engelleyerek politik hedeflerine ulaştığı söylenebilir.⁸²

⁸² Dexter Filkins, "Shot in the Heart: When Yitzhak Rabin was killed, did the prospects for peace perish, too?," *The New Yorker*, 25 October, 2015.

Sonuç

1967 savaşında İsrail'in elde ettiği toprakların toplumda yarattığı dönüşümün ortaya çıkardığı Yahudi Dini Terörizmi, 1970 ve 1996 yılları arasında farklı terör örgütleri üzerinden Filistinlilere/Araplara karşı yapılan çeşitli eylemler olarak boy göstermiştir. Örgütlerin dini argümanlar kullanması, dini liderler tarafından yönetilmesi, meşruiyetlerini kutsal metinlerden almaları ve eylemcilerinin dini kesimin içinden çıkması gibi ideoloji motiflerine yakından göz atıldığında diğer dini özellikle cihatçı terörizm çeşitleriyle önemli benzerlikleri olduğu görülmektedir. Nitekim bu çerçeveden bakıldığında, her ülkede ve toplumda radikal uçlarda yaşayanlar arasında terörizm görülebilmektedir. Avrupalı düşünürler tarafından İslâm ile ilişkilendirilen dini terörizm fenomeni diğer dini gruplarda da görülmektedir. Fakat bu grupların hem küçük olması hem de kısıtlı bir alanda faaliyet göstermesi onları cihatçı terörizm gibi ön plana çıkarmamaktadır. Başka bir ifadeyle bu çalışmada konu edinilen Yahudi Dini Terörizmi, radikal cihatçı terörizm ile büyük benzerlikler taşımasına rağmen bulunduğu bölgede ve dünyada etki yaratma gücünün kısıtlı olması nedeniyle arka planda kalmıştır. Fakat Yahudi Dini Terörizmi vakası dikkate alındığında, dini terörizmin sadece bir din ile ilişkilendirilebilecek tikel bir olgu olmadığı görülmektedir.

İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi; göçmenler, yerleşimciler ve bunların destekçisi olan ultra-Ortodoks Yahudiler tarafından, dini meşruiyetin arkasına sığınarak Filistinlilere karşı yürütülmüştür. Nitekim Dini-Siyonist hahamların Gush Emunim örgütünün yerleşimciler üzerindeki etkisiyle, Kahane'nin ortaya koyduğu düşünce, Yahudi Dini Terörizmini doğurmuş ve yönlendirmiştir. Bu çerçevede Mesih'in gelişini hızlandırma, Yahudi kurtuluşunu garanti altına alma, kutsal toprakları gentilelerden temizleme/koruma, barışa engel olma amacı ile yaptıkları terör eylemlerinin kısmen başarıya ulaştığı söylenebilir. Nitekim Dini Siyonist hahamların ve Kahane'nin etkisi ile eylem gerçekleştiren Goldstein ve Amir, hem politik manada barışa -"kutsal toprakların kirlenmesi/gentilelerin eline geçmesine"- engel olmuş, hem de eylemlerin taşıdığı dini anlamın toplumda yarattığı dönüşüm, İsrail sağının güç kazanmasına vesile olmuştur.

Kaynakça

- Afterman, Adam ve Gedaliah Afterman. "Meir Kahane and Comtemporary Jewish Theology of Revenge." *An Interdisciplinary Journal* 98, no. 2, (2015): 197-217.
- Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2017.
- Balcı, Ali. "İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü." *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları*. ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman. İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2010: 99-163.
- Bermanis, Shai, Dephna Cannetti-Nisim ve Amir Pedahzur. "Religious Fundamentalism and extreme rith-wing camp in Israel." *Patterns of Prejudice* 38, no. 2, (2004): 159-176.
- Bunzl, John. *Barış Hareketleriyle Konuşmalar: Öteki İsrail*. İstanbul: Metis Yayınları, 1988.
- Filkins, Dexter. "Shot in the Heart: When Yitzhak Rabin was killed, did the prospects for peace perish, too?." *The New Yorker*, 25 October, 2015.
- Friedman, Robert I., "Inside the Jewish Terrorist Underground." *Journal of Palestine Studies* 15, no. 2 (Winter 1986): 190-201.
- Friedman, Robert I., *The False Prophet: Rabbi Meir Kahane: From FBI Informant to Knesset Member*. London: Lawrence Hill Books, 1990.
- Gürkan, Salime Leyla. *Yahudilik*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Hoffman, Bruce. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, 2006.
- İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*. ed. Ufuk Ulutaş ve diğerleri. Ankara: SETA, Aralık 2012.
- Johnson, Paul. *Yahudi Tarihi*. çev. Filiz Orman. Pozitif Yayınları.
- Juergensmeyer, Mark. *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. Berkeley: University of California Press, 2000.
- "Kach, Kahane Chai (Israel extremists)." *Council on Foreign Relations*, 20 March 2008.
- Kahane, Rabbi Meir. *Never Again, A Program for Survival*. BN Press, 2009.
- Kahane, Rabbi Meir. *The Ideology of Kach the Authentic Jewish Idea*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012.
- Kahane, Rabbi Meir. *The Story of the Jewish Defence League*. BN Press, 2008.
- Kahane, Rabbi Meir. *They Must Go*. CreateSpace Independent Press, 2012.
- Khalifa, Ahmed. "Terrorism in Israel." *Journal of Palestine Studies* 14, no. 1 (Autumn 1984):152-157.
- "Israel Bans Kach, Kahane Chai cititng them as Terrorist group." *Jewish Telegraphic Agency*, 14 March 1994.
- Murphy, Dean E., "Terror Label No Hindrance to Anti-Arab Jewish Group." *The New York Times*, 19 Dec. 2000.
- Odhiambo, Elijah O. S., "Religious Fundamentalism and Terrorism." *Journal of Global Peace and Conflict* 2, no.1, (June 2014):187-205.
- Oruç, Haydar. "Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail'in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm." *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 4, No. 1, (2017):158-188.
- Pappe, Ilan. *Modern Filistin Tarihi*. çev. Nuri Plümer. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007.

- Pedahzur, Ami & Arie Perliger. *Jewish Terrorism in Israel*. New York: Columbia University Press, 2011.
- Pedahzur, Ami. "Struggling with the Challenge of Right-Wing extremism and Terrorism within Democratic Boundaries: A Comparative Analysis." *Studies in Conflict & Terrorism* 24, (2001): 339-359.
- Pedahzur, Ami. "The Silent Victory of the Israeli Settlers." *Current History*, December 2014: 1-10.
- Pedahzur, Amir. "The Four Wave: Comparison of Jewish and other manifestations of religious terrorism." *Terrorism, Identity and Legitimacy*. ed. Jean E. Rosenfeld. London: Routledge, 2010: 103-111.
- Piterberg, Gabriel. *Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırıcılık*. çev. Aysun Babacan. İstanbul: İthaki Yayınları, 2015.
- Rapoport, David C., "Messianic Sanctions for Terror." *Comparative Politics* 20, no. 2, (Jan., 1988): 195-213.
- Shahak, Israel, Norton Mezvinsky. *İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.
- Shipler, David K., "Anti-Arab Violence Sets off Debate in Israel." *The New York Times*, 1984.
- Spinzak, Ehud. "Fundamentalism, Terrorism and Democracy: The Case of the Gush Emunim Underground.":
https://www.aclu.org/sites/default/files/field_document/ACLURM018956.pdf
- Spinzak, Ehud. *Fundamentalism, Terrorism and Democracy: The Case of Gush Emunim Underground*. Washington: Wilson Center, 1986.
- Spinzak, Ehud. "Extremism and Violence in Israel: The Crisis of Messianic Politics." *The Annals of American Academy of Political and Social Science* 555, (Jan., 1988): 114-126.
- Şami, Abdullah. *Din Devleti İsrail*. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2002.
- The Karp Report. An Israeli Government inquiry into settler violence against Palestinians on the West Bank*. Washington, Institute for Palestine Studies, 1984.
- Watkins, Emily Bluma. *On the Bonder of Fire: Origins of the National Religious Settler Movement in Israel*. 2010.
- Weisburd, David. *Jewish Settler Violence: Deviance as Social Reaction*. The Pennsylvania State University Press, 1989.
- Winther, Judith. "Rabbi Avraham Yizhak HaCohen Kook: Between Exile and Messianic Redemption." *Nor-disk Judaistik* 9, no. 2 (Finland-1988): 69-81.